

بسمه تعالی

خلاصه سازمان های بین المللی پولی و مالی - یگانه موسوی جهرمی

تهیه کننده : فرشته حجتی بناب-دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت مالی

صندوق بین المللی پول

در اوج جنگ جهانی دوم یعنی در سالهای اولیه دهه ۱۹۴۰، تلاش های زیادی برای ایجاد یک سیستم با ثبات و آزاد پولی صورت گرفت: در این راستا چهار طرح عنوان شد:

- طرح هری دکستر وایت معاون وزیر خزانه داری ایالت متحده آمریکا در فوریه ۱۹۴۲ ارائه گردید. عنوان طرح وایت ((پیش نویس اولیه پیشنهاد تاسیس صندوق تثبیت ملل و بانک ترمیم و توسعه ملل)) بوده است.
- طرح جان مینار دکینز مشاوره خزانه داری انگلستان و اقتصاد دانان مشهور، در فوریه ۱۹۴۲ تحت عنوان اتحادیه پایاپای (پولی) بین المللی ارائه گردید.
- دولت فرانسه نیز در ماه مه ۱۹۴۳ طرحی را تحت عنوان ((مناسبت پولی بین المللی)) ارائه کرد.
- در ژوئیه ۱۹۴۳ طرحی تحت عنوان ((اتحادیه مبادلات بین المللی)) توسط کانادا ارائه گردید.

مقر صندوق بین المللی

مقر کنونی صندوق بین المللی پول در آمریکا که بیشترین سهمیه را دارد، در شهر واشنگتن DC واقع شده است. با وجودی که صندوق وابسته به سازمان ملل متحد است ولی در اداره امور و وظایف خود کاملاً از سازمان ملل متحد مستقل است. به علاوه صندوق از نظر حقوقی دارای شخصیت حقوقی کامل بوده و برای بستن قرار داد فروش اموال منقول و غیرمنقول و سایر اقدامات حقوقی دارای صلاحیت است. همچنین اموال پرونده ها و دارایی های صندوق در سراسر اقدامات قضایی، تصرف، کاوش و.... از مصونیت برخوردار است. درآمد ها و دارایی های صندوق مشمول هیچگونه مالیات و یا عوارض گمرکی نمی باشد.

جدول شماره (۱) فهرست کشورهای عضو و سهمیه آنها در ابتدای تأسیس صندوق بین‌المللی پول^۱

کشور	سهمیه (میلیون دلار)	کشور	سهمیه (میلیون دلار)
استرالیا	۲۰۰	هند	۲۰۰
بلژیک	۲۲۵	ایران	۲۵
بلیوی	۱۰	عراق	۸
برزیل	۱۵۰	لیبریا	۰/۵
کانادا	۳۰۰	لوگزامبورگ	۱۰
شیلی	۵۰	مکزیک	۹۰
چین	۵۵۰	هند	۲۷۵
کلمبیا	۵۰	زلاند جدید	۵۰
کاستاریکا	۵۰	نیکاراگوئه	۲
کوبا	۵۰	نروژ	۵۰
چکسلواکی	۱۲۵	پاناما	۰/۵
دانمارک	۰	پاراگوئه	۲
جمهوری دومینیکن	۵	پرو	۲۵
اکوادور	۵	فیلیپین	۱۵
مصر	۲۵	لهستان	۱۲۵
السالوادور	۲/۵	آمریکای جنوبی	۱۰۰
اتیوپی	۶	اتحاد جماهیر شوروی	۱۳۰۰
فرانسه	۲۵۰	بریتانیای کبیر	۱۳۰۰
یونان	۴۰	ایالات متحده آمریکا	۲۷۵۰
گواتمالا	۵	اروگوئه	۱۵
هائیتی	۵	ونزوئلا	۱۵
هندوراس	۲/۵	پروگسلاوی	۶۰
ایسلند	۱		

جدول شماره ۱ فهرست اسامی کشورهای عضو و سهمیه هریک در ابتدای تأسیس صندوق بین‌المللی پول را نشان می‌دهد.

اهداف صندوق بین المللی پول

بر طبق ماده یک اساسنامه صندوق بین المللی پول ، اهداف این موسسه عبارتند از:

- تدوین مقررات نظام پولی بین المللی و نظارت بر اجرای صحیح این مقررات
- گسترش همکاری های پولی بین المللی و فراهم کردن امکانات جهت تبادل نظر و تشریک مساعی در مسائل پول بین المللی
- تهیه منابع از طریق وام های کوتاه مدت و میان مدت به کشورهای عضو به منظور تامین مالی عدم تعادل موقتی تراز و کمک به کاهش عدم تعادل های مزمن و ساختاری

- دومین اصلاح اساسنامه در آوریل ۱۹۷۸ انجام گرفت. این اصلاحیه پس از فروپاشی سیستم نرخ های ارز ثابت صورت گرفت. مهمترین اهدافی که در دومین اصلاحیه اساسنامه صندوق بین المللی پول ذکر شد، عبارتند از:

- آزادی اعضا در انتخاب ترتیبات ارزی دلخواه به رسمیت شناخته شد منتهی تحت نظارت صندوق
- کاهش تدریجی نقش طلا به عنوان دارائی ذخیره ای
- ترویج و ارتقای راه های استفاده از حق برداشت مخصوص (SDR) که بتواند دارائی ذخیره ای اصلی در سیستم پولی بین المللی محسوب شود
- مدرنیزه کردن فعالیت های مالی و سازمان صندوق بین المللی پول

سازمان و تشکیلات صندوق

صندوق بین المللی پول دارای تعدادی عضو، هیات نمایندگان ، هیات مدیره ، مدیرعامل ، کارکنان و دو کمیته توسعه و کمیته موقت می باشد.

عضویت

عضویت در صندوق بین المللی پول برای هر کشوری که در مناسبات خارجی استقلال داشته باشد و اساسنامه صندوق را بپذیرد و آمادگی انجام تعهدات ناشی از عضویت در صندوق را داشته باشد، آزاد و امکان پذیر است.

اعضا صندوق

اعضا اصلی صندوق بین المللی پول کشورهایی هستند که در کنفرانس برتن وودز در سال ۱۹۴۴ شرکت داشته و دولت آنها در دسامبر ۱۹۴۵ عضویت در صندوق را پذیرفتند. اعضای که صندوق بین المللی پول را تاسیس کردند، ۸۰ درصد سرمایه صندوق را تامین کرده اند.

تعهدات ناشی از عضویت

این تعهدات طبق ماده چهارم بخش اول اساسنامه صندوق بین المللی پول عبارتند از:

- هر کشور با توجه به شرایط خاص خود سعی خواهد کرد سیاستهای اقتصادی و مالی ای اتحاد نماید که با پیشبرد رشد منظم اقتصادی همراه با ثبات معقول قیمتها منطبق باشد.
- با تقویت مبانی اقتصادی و مالی و ایجاد یک نظام پولی به صورتی که از بروز اختلالات زیان بخش جلوگیری نماید شرایط لازم را برای ایجاد ثبات اقتصادی به وجود خواهد آورد.
- از مداخله بی رویه در نرخ ارزها یا نظام پولی بین المللی به منظور جلوگیری از ایجاد توازن صحیح در تراز پرداخت ها با کسب مزیت رقابت غیر عادلانه نسبت به سایر اعضا اجتناب خواهد کرد.
- سیاست های ارزی خود را با تعهدات مندرج در این بخش مطابقت خواهد داد.

سهامیه

هریک از اعضا در صندوق بین المللی پول دارای یک سهامیه معینی است که به مانند حق اشتراکی است که اعضا به صندوق می پردازند. این سهامیه منبع اصلی تامین مالی صندوق است.

سهامیه در حال حاضر بر حسب حق برداشت مخصوص (SDR) است. سهامیه هر عضو مشخص کننده موارد زیر است:

- قدرت رای و نفوذ هر عضو در تصمیمات صندوق
- میزان تخصیص حق برداشت مخصوص (SDR) به عضو
- حداکثر دسترسی هر کشور عضو به منابع مالی صندوق

اکنون مجموع سهامیه های هفت کشور عمده سرمایه داری جهان یعنی ایالت متحده آمریکا، انگلیس، آلمان، فرانسه، ژاپن، کانادا و ایتالیا به اضافه سهامیه عربستان سعودی، پنجاه درصد (۵۰٪) از سرمایه صندوق بین المللی پول را تشکیل می دهد.

تعهدات اعضا

تعهدات اعضا به دو دسته تقسیم می شود، یکی تعهدات خاص و دیگری تعهدات عام.

الف: تعهدات خاص

از آنجا که هدف اصلی از تشکیل صندوق بین المللی پول ایجاد یک نظام با ثبات پولی بین المللی بوده تا کشورها بتوانند در سایه چنین نظامی به آسانی به مبادله کالا، خدمات و سرمایه پردازد، از این رو هر یک از کشورهای عضو صندوق متعهد می باشند که با صندوق بین المللی پول و سایر اعضا در برقراری ترتیبات منظم ارزی و ثبات نرخ ها همکاری کنند. در این رابطه موارد خاصی مطرح است که اعضای صندوق ملزم به رعایت آنها می باشند.

موارد خاص

- اعضای صندوق می بایست در اتخاذ سیاستهای اقتصادی و مالی متناسب با رشد و منظم اقتصادی منطبق با ثبات قیمتها کوشش نمایند.
- هریک از کشورهای عضو صندوق می یابد در ایجاد یک نظام پولی مناسب و تقویت مبانی اقتصادی و مالی از بروز اختلافات زیان بخش جلوگیری نمایند.
- اعضای صندوق می یابد نوعی سیاست های ارزی را اتخاذ کنند که متناسب با تعهدات تعیین شده از طرف صندوق بین المللی پول باشد.

تعهدات اعضا

ب:تعهدات عام

هریک از کشورهای عضو صندوق بین المللی پول علاوه بر تعهداتی که در هر مورد از مواد اساسنامه صندوق دارند متعهد به رعایت موارد عمومی زیر نیز می باشند:

- اجتناب از اعمال محدودیت در مورد پرداختهای جاری
- قبول قابلیت تبدیل موجوی های خارج از کشور عضو
- اجتناب از اقدامات تبعیضی و رویه های چند نرخ
- دادن آمار و اطلاعات در حد مقدمات در زمینه های زیر:
 - موجودی رسمی طلا و ارز در داخل و خارج کشور
 - موجودی طلا و ارز نزد موسسات بانکی و مالی (غیر از موسسات رسمی) در داخل و خارج از کشور
 - تولید طلا
 - صادرات و واردات طلا با قید کشورهای مقصد و مبدا
 - نرخ خرید و فروش ارز و کنترلهای ارزی و....

هیئت نمایندگان

عالیترین مرجع تصمیم گیری در صندوق بین المللی پول ، هیئت نمایندگان می باشد این هیئت از یک نماینده اصلی (رئیس بانک مرکزی یا وزیر دارائی) و یک عضو علی البدل که توسط نمایندگان اصلی انتخاب نمی شوند و می توانند پست خود را تا معرفی نماینده بعدی حفظ کنند، هیئت نمایندگان دارای تمام قدرت و اختیارات لازم است به استثنای آنهایی که مطابق با اساسنامه صندوق به هیئت مدیره واگذار شده است.

هیئت مدیره

طبق اساسنامه صندوق بین المللی پول اداره امور و عملیات کلی به عهده هیئت مدیره است. هیئت مدیره مرکب از مدیر عامل و تعدادی مدیر اجرایی است. ریاست هیئت مدیره با مدیرعامل است. انتخابات عمومی هیئت مدیره هر دو سال یکبار انجام می شود و برای پر کردن پستهای خالی، انتخابات میان دوره ای نیز به طور فوق العاده انجام می شود. انتخاب مدیرعامل صندوق و انتصاب مربوط به کمیته ها از جمله وظایف مدیران اجرایی است. طبق اساسنامه صندوق پنج کشور عضو که بالاترین سهمی در صندوق را دارا می باشند، پنج مدیر انتصاب می کنند. در حال حاضر این پنج مدیر توسط کشورهای آلمان، آمریکا، انگلستان، فرانسه و ژاپن انتصاب شده اند.

کمیته ۲۰

وضع مغشوش سیستم پولی جهان پس از لغو قابلیت تبدیل دلار به طلا در اوت ۱۹۷۱ موجب گردید که هیئت نمایندگان صندوق بین المللی پول، اصلاح سیستم پولی برتن وودز را به عهده هیئت مدیره صندوق واگذار نماید. به همین منظور کمیته ای در ژوئیه ۱۹۷۲ مرکب از ۲۰ نماینده انتخابی یا انتصابی در سطح وزیر یا پست مشابه و با روش انتخاب مدیران اجرایی تشکیل گردید و اولین جلسه آن در ۲۰ سپتامبر ۱۹۷۲ در واشنگتن تشکیل شد این کمیته به کمیته ۲۰ معروف شد.

کمیته موقت

کمیته موقت در ۲۰ اکتبر سال ۱۹۷۴ در جلسه سالیانه هیات نمایندگان بوجود آمد این کمیته توصیه ها و گزارشات خود را در مورد وظایف هیئت نمایندگان در موارد زیر تهیه و تنظیم می کند:

- نظارت بر مدیریت و تنظیم سیستم پولی بین المللی
- ملاحظات در مورد پیشنهادات هیئت مدیره در مورد اصلاح اساسنامه
- مقابله با خطراتی که سیستم پولی بین المللی را تهدید می کند

کمیته توسعه

کمیته توسعه در سال ۱۹۷۴ بنا به پیشنهاد و توصیه کمیته ۲۰ تشکیل گردید. این کمیته مامور بررسی انتقال و ارائه طریق کمکهای بلند مدت به کشورهای در حال توسعه بخصوص آنهایی که دارای مشکلات شدید تر از پرداختها هستند، شد. اعضای این کمیته از بین هیئت نمایندگان صندوق و بانک جهانی متشکل از وزیران و یا افراد همتراز آنها انتخاب می شوند.

انتخاب اعضا

روش انتخاب به این ترتیب است که هر کشور یا گروه کشورها که یک مدیر اجرایی انتخاب می کنند می توانند یک عضو و هفت (۷) دستیار برای کمیته توسعه انتخاب کنند. ریئس بانک جهانی و مدیرعامل صندوق نیز در جلسات کمیته توسعه شرکت می کنند.

مدیرعامل و کارکنان

مدیرعامل صندوق بین المللی پول توسط هیئت مدیره برای پنج سال انتخاب می شود. حداقل سن وی باید ۶۵ و حداکثر ۷۰ باشد و به طور سنتی، معمولاً مدیرعامل صندوق از اتباع کشورهای اروپایی صندوق انتخاب می شود.

حق برداشت مخصوص

تا پیش از جنگ جهانی اول، طلا بعنوان سبیل قدرت جهانی شناخته می شد. لیکن جنگ جهانی اول سرآغاز تضعیف نقش طلا بعنوان معتبرترین پول جهانی بود. در این زمان احتیاج شدید طرفین جنگ به نشر اسکناس جهت برآوردن احتیاجات جنگی از یک سو و محدود بودن عرضه طلا از سوی دیگر سبب شد تا طرفین، سیستم پایه طلا را نادیده بگیرند.

قوانین جدید برای رفع مشکل

- لغو قابلیت تبدیل دلار به طلا جز توسط بانکهای مرکزی جهان
- موظف کردن مردم آمریکا به تحویل طلا و سکه های طلای خود به دولت آمریکا و غیرقانونی اعلام کردن استفاده از طلا به عنوان پول در ایالت متحده آمریکا
- کاهش ارزش دلار به میزان ۴۰ درصد

طبق قرارداد برتن وودز پول های کشورهای جهان و تنها عامل با ثباتی که باقی مانده بود یعنی دلار آمریکا به یکدیگر پیوند داده شد. طلا از یک طرف نتوانسته بود که نقدینگی لازم را برای رشد اقتصادی فراهم کند و از طرف دیگر ذخائر طلای کشورهای پیشرفته جهان بطور فاحشی نابرابر بود و این امر هدفهای کنفرانس برتن وودز را در زمینه از میان برداشتن بیکاری و رکورد اقتصادی در کشورهای مختلف خدشه دار می ساخت اما نقش طلا را در سیستم پول جهان نمی شد نادیده گرفت و برای حل این ماسله در کنفرانس برتن وودز قرار شد که دلار آمریکا به عنوان پول بین المللی برابر با اونس طلا(۳۵دلار= یک اونس طلا) شناخته شود.

سیستم پولی مبتنی بر نتایج این کنفرانس

- دلار بعنوان پول کلیدی در نظام برتن وودز انتخاب شده که ارزش کلیه پولها بر حسب آن سنجیده می شد.
- دلار بر حسب طلا تعریف شده، قابل تبدیل به طلا بوده و ورود و خروج طلا به آمریکا آزاد می بود.
- در این نظام نرخ ارز ثابت بود اما می توانست به میزان درصد تغییر کند.
- برداشتن محدودیت های ارزی بین کشورها و توافق بر سر ایجاد صندوق بین المللی پول جهت کمک به کشورهایی که به طور موقت دچار مشکلات مالی بودند.

ارزش گذاری حق برداشت مخصوص

در ابتدا یک واحد حق برداشت مخصوص معادل (SDR) یک دلار و یا سی و پنج (۳۵) واحد حق برداشت مخصوص برابر یک اونس طلای خالص بود اما از سال ۱۹۷۴ به بعد ، برای محاسبه هر واحد حق برداشت مخصوص میانگین وزنی سبدهی از ارزهای مختلف در نظر گرفته شد. در ضمن ارزش حق برداشت مخصوص به طور روزانه به وسیله صندوق بین المللی پول محاسبه می شود.

کاربرد حق برداشت مخصوص (SDR)

اولین کاربرد آن " تعیین و تشخیص " بود به این معنا که شرکت کننده ای در طرح حق برداشت مخصوص را که دارای وضعیت موازنه پرداختها و رشد ذخیره ای قوی بود "تعیین" می کرد تا ارز مورد نیاز را جهت تبادل با مقدار معینی از موجودی های حق برداشت مخصوص که کشور دیگری خواهان تبدیل آن بود فراهم کند.

دومین کاربرد حق برداشت مخصوص، استفاده در معاملات با صندوق بود.

سومین کاربرد آن، فروش حق برداشت مخصوص در مقابل ارز از طریق توافق با یک مشارکت کننده در طرح حق برداشت مخصوص بود.

در فاصله زمانی دسامبر ۱۹۷۸ و مارس ۱۹۸۰ صندوق بین المللی پول تصمیماتی را اتخاذ نموده که بر اساس آنها کاربرد موجودیهای حق برداشت مخصوص (SDR) افزایش یافت.

این موارد اضافی کاربرد عبارت بود از:

- استفاده از حق برداشت مخصوص در دادن وام
- استفاده از حق برداشت مخصوص در تسویه تعهدات مالی
- استفاده از حق برداشت مخصوص در تضمین تعهدات مالی
- استفاده از حق برداشت مخصوص در اعطای کمکهای بلاعوض

تخصیص و القای حق برداشت مخصوص

طبق مقررات، صندوق بین المللی پول می تواند با تخصیص حق برداشت مخصوص نقدینگی بیشتر بوجود آورد. این تخصیص به نسبت سهمیه هریک از اعضا خواهد بود. صندوق بین المللی پول نمی تواند حق برداشت ها را به خود اختصاص دهد.

وظایف صندوق بین المللی پول

صندوق بین المللی پول به عنوان موسسه ای تلقی شده و می شود که وظیفه نظارت بر مقررات بین المللی پولی و جزئیات ارزی را بر عهده دارد. این وظیفه خود شامل بخش های مختلفی است که عبارتند از:

- فعالیت قانونی صندوق در امر نظارت بر توافق های ارزی اعضا
- حمایت مالی مشروط از کشورها به هنگام بروز مشکلات در تراز پرداخت ها
- کمک های فنی صندوق به اعضا

حوزه فعالیت قانونی صندوق بین المللی پول در امر نظارت بر توافق های ارزی اعضا که شامل موارد زیر است:

- وظایف تنظیم کنندگی صندوق
- تعیین ارزش و نرخ برابری

منابع مالی صندوق بین المللی پول

■ سهمیه های پرداختی اعضا

■ منابع استقراضی

به هر حال صندوق بین المللی پول به منظور از بین بردن مشکلات ناشی از عدم باز پرداخت بدهی های اعضا، اقداماتی مانند زیر انجام داده است:

جلوگیری از ایجاد بدهی جدید برای این اعضا

بالا بردن میزان وثیقه در اعطای تسهیلات

تعیین معیارهایی برای اینکه چنانچه کشوری تعهدات خود را انجام ندهد، به اجرا درآید.

ساختار مالی صندوق بین المللی پول

۱. بخش عمومی

۲. بخش حق برداشت مخصوص

۳. بخش حسابهای اداری

معاملات صندوق

کشورهای عضو صندوق بین المللی پول تحت شرایط زیر می توانند پول ملی خود را با پول سایر اعضا مبادله نمایند:

- این امر به منظور رفع یا تعدیل کسری تراز پرداخت ها و یا کسری ذخائر ارزی باشد.
- موارد مصرف در راستای سیاست های صندوق بین المللی پول باشد.
- صندوق بین المللی پول برای تامین موجودی خود از پول هریک از اعضا به یکی از دو طریق زیر عمل می کند:
- به کشورهای عضو پیشنهاد می کند که از پول خود به صندوق وام دهد و یا اجازه دهد به پول او از سایر اعضا وام بگیرد.
- از عضو بخواهد پول خود را در ازای حق برداشت مخصوص (SDR) که در حساب منابع عمومی نگهداری می شود، به صندوق بفروشد.

انواع اعتبارات و تسهیلات مالی صندوق

منابع مالی صندوق بین المللی پول از طریق " حساب منابع عمومی " با عنوان های مختلفی از سیاست ها و تسهیلات مالی صندوق، در اختیار کشورهای عضو قرار می گیرد. عناوین گوناگون این تسهیلات و سیاست ها ناشی از تفاوت های موجود در نوع مساله ، شرایط اعطای وام ها و شرایط باز پرداخت آنهاست.

- ترانش ذخیره
- ترانش اعتباری
- ترتیبات احتیاطی
- تسهیلات مالی گسترده
- تسهیلات مخصوص
- سیاست بسط دسترسی به منابع صندوق
- تامین مالی بدهی و کاهش اصل و فرع بدهی

مهمترین تسهیلات مخصوص عبارتند از:

- کمک های اضطراری مربوط به بلایای طبیعی
 - تامین مالی برای ذخایر مواد اولیه
 - تسهیل مالی جبرانی و احتیاطی
- منابع مالی صندوق بین المللی پول از طریق برخی سیاستها و تسهیلات که در بخش قبل بردان پرداخته شده در دسترس کشورهای عضو قرار می گیرد. شرایط عمومی استفاده از آن ها عبارتند از:
- برابری دسترسی
 - نیاز تراز پرداخت ها
 - زمان مناسب برای استفاده از منابع صندوق بین المللی پول
 - مشروط بودن اعطا اعتبارات
 - مرحله بندی اعطا اعتبارات

مزایای عضویت در صندوق بین المللی پول

- امکان استفاده از ترانش های ذخیره، حق برداشت مخصوص (SDR)، منافع حاصل از فروش طلا) که بدون قید و شرط است.
- استفاده اعضا از آمار، نشریات و گزارش های صندوق بین المللی پول
- امکان استفاده از پروژه های آموزشی صندوق بین المللی پول به منظور تربیت کارشناس و تدوین موازنه پرداخت ها.
- کشورهای عضو در جلسه های صندوق از تازه ترین تصمیم گیری های مهم پولی و مالی جهان مطلع می شوند این اطلاعات بویژه برای کشورهای در حال توسعه می تواند بسیار مفید واقع شود.
- ایجاد فرصت های بحث و تبادل نظر در مورد مسائل اقتصادی با هیات های اقتصادی صندوق
- استفاده از نظرات و راهنمایی های کارشناسان صندوق بین المللی پول در کلیه مسائل پولی و به طور کلی در مسائل اقتصادی
- همبستگی و وابستگی اکثریت کشورهای جهان به یک جامعه پولی و مالی بین المللی

معایب عضویت در صندوق بین المللی

- افزایش غیراختیاری سهمیه.
- اتحاد سیاست های ارزی مطابق با اهداف صندوق بین المللی پول که ممکن است به ضرر کشور باشد.
- نظارت کامل صندوق به عملکرد سیستم نرخ ارز.
- احتمال دارد در صورت استفاده از منابع مالی صندوق بین المللی پول، استقلال اقتصادی و شاید استقلال سیاسی کشور عضو به خطر بیفتد زیرا کشورها هنگام استفاده از منابع مالی صندوق مکلفند سیاست های اقتصادی خود را مطابق با توصیه های صندوق اتخاذ نمایند.
- احتمال تعهد به تامین ارز در حق برداشت مخصوص (SDR)
- الزام شرکت در بودجه عملیاتی صندوق در صورت وجود شرایط
- ارائه پیشنهاد و سیاست های اقتصادی مشابه به کشورهای عضو با نظام های اقتصادی متفاوت.

ایران و صندوق بین المللی پول

کشور ایران یکی از اعضای اصلی صندوق بین المللی پول است و براساس قانون " اجازه مشارکت دولت ایران در مقررات کنفرانس منعقد شده در برتن وودز مربوط به تاسیس صندوق بین المللی پول و بانک بین المللی " مصوب ششم دی ماه ۱۳۲۴ مجلس شورای ملی به عضویت صندوق بین المللی پول درآمد.

از دیدگاه کلی می توان روابط ایران و صندوق بین المللی پول را از ابتدای عضویت ایران در صندوق تاکنون، به چهار مرحله تقسیم کرد:

مرحله ۱: مراحل اول مربوط به دوران بعد از جنگ جهانی دوم است.

مرحله ۲: مرحله دوم روابط ایران با صندوق از سال ۱۹۷۴ پس از افزایش شدید قیمت نفت و ایجاد مازاد قابل توجهی در حساب تراز پرداخت های کشور های صادر کننده نفت آغاز شد.

مرحله ۳: مرحله سوم مصادف با دوره انقلاب است.

مرحله ۴: در مرحله چهارم پس از دوازده سال ، سه هیات از کارشناسان اقتصادی صندوق بین المللی پول در فوریه ۱۹۹۰ ، مه ۱۹۹۱ و مه ۱۹۹۲، به منظور مشاوره اقتصادی ایران آمدند.

حسابهای صندوق نزد ایران

چنانکه قبلا اعلام شد، صندوق بین المللی پول دارای حسابهای نزد بانک مرکزی کشورهای عضو می باشد، بر همین اساس بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نگه دارنده حسابهای صندوق است. صندوق بین المللی ایران دارای سه حساب ریالی نزد بانک مرکزی ایران است. این سه حساب عبارتند از:

- حساب شماره ۱
- حساب شماره ۲
- حساب سفته های صندوق بین المللی پول

ارزیابی نقش صندوق بین المللی پول

- تدوین مقررات نظام پولی بین المللی و نظارت بر اجرای صحیح آن
- تثبیت نرخ مبادلات ارزی
- اعطای کمک های مالی، فنی و خدمات مشورتی به اعضا به منظور برقراری موازنه پرداخت های آن
- گسترش همکاری های بین المللی و تسهیل رشد متوازن تجارت بین المللی

فعالیت های صندوق بین المللی پول

در دو دهه ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰، فعالیت های صندوق بین المللی پول بیشتر بر مسائل کشورهای صنعتی متمرکز بود. اما به مرور زمان که تعداد بیشتری کشورهای در حال توسعه به عضویت صندوق درآمدند، حوزه فعالیت های صندوق تغییر کرد و در رابطه با مسائل و مشکلات کشورهای در حال توسعه قرار گرفت.

دلایل ضربه شدید بر اقتصاد جهانی

در سالهای ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ دو ضربه شدید بر اقتصاد جهانی (افزایش قیمت نفت و بحران بدهی) ، بر عدم موازنه پرداخت های کشورهای عضو به طور قابل ملاحظه ای تاثیر منفی گذاشت. از این رو صندوق بین المللی پول با توجه به هدف برقراری موازنه پرداخت ها می بایست استراتژی های گسترده ای را مطرح کند. به همین دلیل، استراتژی هایی نظیر گسترش صادرات ، افزایش کارایی اقتصادی، رفع موانع سرمایه گذاری ها و فعالیت های بخش خصوصی و را برای کشور های در حال توسعه توصیه می کرد.

ابتکارات حل مشکل بدهکاری برای کشورهای در حال توسعه

- گشودن بازارهای اروپایی بر روی فرآورده های صادراتی کشور های در حال توسعه
- تشویق خط مشی های جدید به منظور اجرای کامل مقررات موافق با کاهش بدهی
- پشتیبانی پیشنهاد های دبیر کل صندوق بین المللی پول به هیات مدیره.

موفقیت تعدیل ساختاری در هر کشور به ۵ عامل وابسته است

- وجود سیاست های کلان اقتصادی روشن
- اعمال سیاست های زیربنایی که زمینه رشد را هموار سازد و نیز اعمال یک استراتژی توسعه مطابق با نیازها و منابع جامعه و بالاخره ایجاد فضای رقابت سالم و کاهش موانع عملکرد بازار.
- وجود یک نظام بازرگانی و مبادله که تامین کننده مبادلات آزاد تولیدات و سرمایه گذاری ها با بقیه جهان باشد.
- وجود یک سیستم حمایت اجتماعی هدفمند
- وجود یک نظام اداری خدمتگزار کل جامعه و اداره درست امور دولتی.

تشکیلات بانک جهانی

بانک جهانی متشکل از دو موسسه بین المللی به نام های " بانک بین المللی ترمیم و توسعه " و " موسسه بین المللی " است. در این فصل به مطالب مربوط به آنها مانند اهداف سازمانها و تشکیلات و... پرداخته می شود.

بانک بین المللی ترمیم و توسعه (IBRD)

بانک بین المللی ترمیم و توسعه، از آژانس های تخصصی سازمان ملل متحد است و لیکن علیرغم این تشکیلات، سازمانی مستقل از سازمان ملل متحد دارد و همچنین نحوه اداره آن نیز کاملا مستقل از سازمان ملل متحد است.

اهداف بانک توسعه و ترمیم (براساس اساسنامه)

■ کمک به بازسازی و توسعه کشورهای عضو از طریق تسهیل سرمایه گذاری های تولیدی در آن کشور، بازسازی اقتصاد کشورهایی که در خلال جنگ آسیب دیده و یا از بین رفته اند، انطباق مجدد و هدایت تسهیلات و وسایل تولیدی با نیازها و احتیاجات زمان صلح و تشویق امر گسترش تسهیلات و منابع تولیدی در کشورهای در حال توسعه.

اهداف بانک توسعه و ترمیم (بر اساس اساسنامه)

- اعطای وام به کشورهای عضو از منابع بانک .
- تشویق سرمایه گذاری خارجی (در کشورهای عضو) از طریق تضمین این سرمایه گذاریها و یا مشارکت در اعطای وامها و دیگر سرمایه گذاری هایی که توسط سرمایه گذاران بخش خصوصی انجام می شود و هر گاه سرمایه خصوصی با شرایط معقول کفایت نکند، تامین این وجوه با شرایط مناسب از منابع خود بانک و یا بسیج منابع دیگر.
- کمک به رشد متوازن و بلند مدت تجارت بین المللی و حفظ تعادل در موازنه پرداختها از راه تشویق سرمایه گذاری های بین المللی برای گسترش منابع تولیدی کشورهای عضو، و کمک به افزایش بهره وری تولید و ارتقای سطح زندگی و بهبود شرایط کار در آن کشورها.

سازمان و تشکیلات بانک بین المللی ترمیم و توسعه

بانک بین المللی ترمیم و توسعه نیز مانند صندوق بین المللی پول دارای تعدادی عضو است. هم چنین ارکان بانک متشکل از هیات نمایندگان ، هیات مدیره، رئیس کارکنان است.

اعضا و آرا

اعضای اصلی بانک بین المللی ترمیم و توسعه، همان کشورهای عضو صندوق بین المللی پول هستند که عضویت بانک و اساسنامه آن را پذیرفته اند. شرایط عضویت توسط هیات نمایندگان بانک تعیین می شود و به طور کلی فقط اعضای صندوق بین المللی پول می توانند در بانک بین المللی ترمیم و توسعه نیز عضو شوند.

تعداد اعضای بانک بین المللی ترمیم و توسعه

تعداد اعضای بانک بین المللی ترمیم و توسعه در پایان سال مالی ۱۹۹۱ به یکصد و پنجاه و پنج (۱۵۵) عضو رسید و با پیوستن کشورهای آلبانی، جزایر مارشال، سوئیس، فدراسیون روسیه و استونی به آن در سال مالی ۱۹۹۲، تعداد اعضای آن به ۱۶۰ عضو افزایش یافت.

هیات نمایندگان

هیات نمایندگان بالاترین مرجع تصمیم گیری در بانک بین المللی ترمیم و توسعه است. هر کشور عضو در بانک ، رئیس بانک مرکزی یا وزیر دارائی خود را به عنوان نماینده در هیات نمایندگان منصوب می کند. هیات نمایندگان کلیه قدرت خود را به جز مواردی که بدان ها اشاره خواهد شد ، به هیات مدیره تفویض نموده است.

اجلاس هیات نمایندگان

اجلاس هیات نمایندگان بانک جهانی در سال دوبار (بهار و پاییز) همزمان با اجلاس صندوق بین المللی پول تشکیل می شود. در اجلاس نمایندگان از طریق کمیته توسعه روند توسعه اقتصادی و مسائل و مشکلات کشورهای در حال توسعه بررسی و تصمیمات لازم گرفته می شود.

اجلاس مشترک

اجلاس مشترک هیات نمایندگان صندوق بین المللی پول و بانک جهانی، معمولاً سالیانه مدت یک هفته تشکیل می گردد. این اجلاس در هر سه سال دوبار در واشنگتن و یکسال در یکی از کشورهای عضو غیر از آمریکا تشکیل می شود.

هیات مدیره

هیات مدیره بانک بین المللی ترمیم و توسعه، اداره بانک را به عهده دارد و برای انجام وظایف خود دارای اختیارات و قدرتی است که از سوی هیات نمایندگان به وی تفویض شده است.

هیات نمایندگان می تواند همه اختیارات خود را به جز موارد زیر به هیات مدیره بانک واگذار نمایند:

■ پذیرش اعضا جدید شامل انتخاب اعضا جدید و تعیین شرایط ورود آن ها

■ توزیع سود سالانه بانک

■ تغییر سرمایه بانک

■ توقف فعالیت بانک

■ تغییر مفاد اساسنامه بانک

■ تشریک مساعی با سازمان های بین المللی

■ تعلیق عضویت یک کشور

انتخاب اعضای هیات مدیره

انتخاب اعضای هیات مدیره به این ترتیب است که پنج کشور که بیشترین سهمیه را در بانک جهانی دارند هر یک به طور مستقل یک مدیر در هیات مدیره و هر گروه از کشورهای عضو نیز یک نماینده یا مدیر اجرایی برای هیات مدیره انتخاب می کنند.

مدیران اجرایی بانک بین المللی ترمیم و توسعه

هریک از اعضای هیات مدیره در هنگام رای دادن دارای مجموع آرا کشورهای گروه خود می باشند. مدیران اجرایی بانک بین المللی ترمیم و توسعه برای مدت دو سال انتخاب می شوند. اعضای هیات نمایندگان بانک هیچ گونه حقوقی دریافت نمی کنند و لیکن به آنها حق حضور در جلسات پرداخت می شود. هیات نمایندگان ، حقوق و مزایای هیات مدیره و رئیس بانک را تعیین می کند.

مسئولیت مدیران اجرایی دارایی

- عهده دار منافع کشور متبوع خود یا گروهی از کشورها را که وی مدیر انتخابی آن گروه است.
- اجرای دستورات هیات نمایندگان در امر نظارت بر سیاست های بانک و ارزیابی کامل پروژه ها.

اعضا هیات مدیره بانک بین المللی ترمیم و توسعه

- دبیر کل و رئیس هیات مدیران اجرایی
- معاون سیاستگزاری، برنامه ریزی و تحقیق
- معاون عملیاتی
- معاون مالی
- معاون امور خارجی

ریاست بانک بین المللی ترمیم و توسعه

رئیس بانک بین المللی ترمیم و توسعه توسط اعضای هیات مدیره انتخاب می شود. رئیس بانک بین المللی ترمیم و توسعه (دبیرکل) نباید عضو هیات نمایندگان یا هیات مدیره باشد. رئیس بانک بین المللی ترمیم و توسعه (IBRD) با عنایت به خط مشی، بانک، مسئولیت اداره امور بانک، انتصاب و انتخاب کارکنان بانک را به عهده دارد. به طور کلی رئیس بانک نظارت عالی دارد و فقط او حق پیشنهاد اعطای وام را دارد.

کمیته توسعه

این کمیته که بانک جهانی از طریق آن مسائل و مشکلات کشورهای در حال توسعه را تحت نظر دارد، در سال ۱۹۷۴ تشکیل شد. هدف اصلی کمیته نظارت بر انتقال منابع واقعی به کشورهای در حال توسعه است و رد عمل کلیه مسائل و مشکلات اقتصادی کشورهای در حال توسعه را مورد بحث و تصمیم گیری قرار می دهد. در حال حاضر پست عضویت این کمیته در گروه جمهوری اسلامی ایران به عهده مراکش است.

سرمایه و منابع بانک بین المللی ترمیم و توسعه

سرمایه بانک بین المللی ترمیم و توسعه از مجموع سهام تعهد شده اعضا تشکیل می شود، اما این که هر کشور عضو چه مقدار از سرمایه بانک را به صورت سهام می بایست خریداری کند.

شرایط عضویت در بانک بین المللی ترمیم و توسعه

هر کشوری که به عضویت بانک در می آید و به بانک می پیوندد باید ده درصد (۱۰٪) سهم تعهد شده خود را پرداخت کند. یک درصد (۱٪) این مبلغ به طلا یا دلار آمریکا پرداخت می شود و بانک می تواند از مبلغ یک درصد مذکور بدون قید و شرط در عملیات و فعالیت های خود استفاده کند. و بقیه ده درصد سهم تعهد شده یعنی نه درصد (۹٪) باقیمانده به پول کشور مربوطه پرداخت می شود، که این مبلغ با موافقت آمو کشور قابل استفاده خواهد بود.

سرمایه اولیه بانک جهانی

سرمایه اولیه بانک جهانی ده میلیارد دلار آمریکا در نظر گرفته شده بود در حالی که مجموع سرمایه تعهد شده بانک بین المللی ترمیم و توسعه در ۳۰ ژوئن سال ۱۹۹۲ بالغ بر یکصد و پنجاه و دو و دو دهم (۱۵۲/۲) میلیارد دلار بوده است.

منابع بانک بین المللی ترمیم و توسعه

- سرمایه و حق عضویت کشورها
- استقراض از بازارهای مالی و دولتها

فعالیت اولیه بانک بین المللی ترمیم و توسعه

بانک بین المللی ترمیم و توسعه (IBRD) در سال های اولیه خود بخش عمده منابعش را از طریق بازارهای مالی آمریکا تامین می کرد. پس از سال ۱۹۴۸ به سه صورت اقدام به دریافت وام از خارج از آمریکا کرد:

- انتشار سهام بین مردم به پولهایی غیر از دلار سپرده گذاری سهام
- اسناد خزانه در بانکهای مرکزی، در سازمان های عمومی و دولتی
- فروش عمومی اوراق قرضه در آمریکا

فعالیت های بانک

بانک جهانی به طور کلی تامین مالی ساختمان، جاده ، راه آهن ، سد، نیروگاه و سایر تاسیسات زیربنایی مشارکت داشته است. استراتژی فعلی این بانک تاکید بیشتر بر تامین مالی پروژه هایی است که تاثیر مستقیم بر رفاه تعداد بیشتری در کشور های در حال توسعه دارد.

هدف از تعدیلات اقتصادی بانک جهانی

در سال مالی ۱۹۹۲ سومین بررسی بانک در مورد چگونگی وام دهی برای تعدیل اقتصادی کشورهای در حال توسعه انجام شد. به طور کلی هدف از تعدیلات اقتصادی ، بالا رفتن نرخ رشد کشورهای مورد نظر و بهبود سیاست های توسعه ای آنها است.

از این رو می توان عنوان کرد که بانک جهانی به موضوعاتی نظیر " ارزیابی مسئله فقر " " محیط زیست " " تجدید ساختار اقتصادی " " نقش و اهمیت تکنولوژی در توسعه " و " توسعه منابع انسانی " شامل مواردی مانند توسعه توجه دارد.

هدف کلی از فعالیتهای پژوهشی بانک

هدف کلی از فعالیت های پژوهشی بانک، شناسایی موانع موجود و نقاط بحرانی در امر توسعه اعضا و افزایش کارایی در پیشبرد و توسعه اعضا است.

ارائه کمک های فنی بانک جهانی

بانک جهانی در سیاست های اخیر خود به ارائه کمک های فنی پرداخته است. این نوع کمک ها روند افزایشی داشته است. بسیاری از وام گیرندگان در تشخیص، تهیه، طراحی و اجرای پروژه و تقویت موسسات ملی توسعه اقتصادی خویش از نتایج مطالعات مشابه و کمک های فنی بانک جهانی بهره مند می شوند.

بانک جهانی در اجرای پروژه های برنامه عمران ملل متحد (UNDP) همکاری دارد و به عنوان آژانس اجرایی (UNDP) عمل می کند.

فعالیت های اعتباری

در این قسمت در زمینه فعالیت های اعتباری بانک جهانی (بانک بین المللی ترمیم و توسعه و موسسه بین المللی توسعه) به ویژه در سال های اخیر اشاراتی خواهیم داشت. همچنین به ذکر مقررات عمومی مربوط به وام ها، شرایط طرح های مشمول وام به رویه باز پرداخت وام می پردازیم.

سهام کشورهای فقیر از وام های اعطایی

در دوره مذکور سهم کشورهای فقیر از مجموع وام های اعطایی به کشورهای در حال توسعه مجموعه نه هزار هشتصد و نود و شش (۹۸۹۶) میلیون دلار بوده است که در واقع بیانگر اعطای ۷۵/۵۹ درصد از کل وام مذکور به اینگونه کشورهاست.

شرایط عمومی اعطای وام توسط بانک بین المللی ترمیم و توسعه

شرایط و مقررات عمومی مربوط به وام های بانک بین المللی ترمیم و توسعه (اصطلاحاً بانک جهانی) عبارتند از:

■ درخواست کننده و گیرنده وام باید عضو بانک مذکور باشد. یعنی تنها کشورهای عضو بانک بین المللی ترمیم و توسعه میتوانند از منابع مالی بانک استفاده کنند و از آن وام بگیرند. به عبارت دیگر، کشورهای غیر عضو نمیتوانند از بانک جهانی درخواست وام کنند.

■ بانک بین المللی ترمیم و توسعه وام را برای پروژه ها و طرح های عمرانی می دهد.

■ بانک جهانی وام ها را به صورت نقد در اختیار متقاضی قرار نمی دهد ، بلکه وام های پروژه ها را تضمین می نماید.

■ مجموع وام هایی که بانک خواهد داد هیچگاه نباید از صد در صد سرمایه پرداخت شده و ذخائر آن بیشتر باشد.

■ ضمانت باز پرداخت اصل و بهره وام های پرداختی توسط بانک مرکزی یا دستگاه رسمی دیگر در کشور عضو.

شرایط عمومی اعطای وام توسط بانک بین المللی ترمیم و توسعه

- عدم امکان اخذ وام با شرایط مناسب از بازارهای مالی و منابع دیگر
- تایید طرح عمرانی یا تولیدی پیشنهاد شده توسط کشور عضو
- نرخ بازده طرح مناسب باشد تا بتواند اصل و فرع وام را تایید کند.
- دریافت کارمزد مناسب برای تضمین وام های دیگران
- صرف وام اعطایی فقط برای همان مقاصد عمرانی و تولیدی

رویه بازپرداخت

معمولا باز پرداخت وام های بانک بین المللی ترمیم و توسعه پس از پنج سال آغاز می شود و طول دوره باز پرداخت بیست سال (۲۰ سال) یا کمتر است.

نرخ بهره وام های اعطایی بانک بین المللی ترمیم و توسعه، باید نیم تا یک درصد از متوسط نرخ بهره استقرارهای خود بانک در یک دوره دوازده (۱۲) ماه بیشتر باشد. این دوره دوازده ماهه عبارت از نرخ بهره واقعی در شش (۶) ماه گذشته و نرخ پیش بینی شده برای شش (۶) ماه آینده است. به موجب این سیاست نرخ بهره حداقل هر یک سال یکبار (معمولا در اواسط سال مالی) تعدیل می شود.

ارتباط بانک بین المللی ترمیم و توسعه با سایر سازمان ها

بانک بین المللی ترمیم و توسعه با موسسات وابسته به سازمان ملل متحد در زمینه های مختلف همکاری دارد. حتی با برخی از آنها اجلاسها و بیانیه های مشترک دارد. به طور کلی بانک مقر ملاقات سازمان ها و دولت های کمک کننده جهت هماهنگ کردن کمک ها به مناطق مورد نظر است.

از سازمان های زیر می توان به عنوان موسسات و سازمان هایی که بانک با آنها ارتباط دارد نام برد:

■ بانکهای توسعه منطقه ای

■ کمیون های منطقه ای سازمان ملل

■ صندوق بین المللی پول (IMF)

■ سایر موسسات گروه بانک جهانی (موسسه بین المللی توسعه، شرکت مالی بین المللی، مرکز بین المللی حل و فصل اختلاف سرمایه گذاری و موسسه تضمین سرمایه گذاری چند جانبه)

■ سازمانهای منطقه ای و آژانس های ملی کشورها که در زمینه کمک های فنی و مالی به کشور های در حال توسعه فعالیت دارند.

■ برنامه عمران ملل متحد (UNDP)

■ سازمان بهداشت جهانی (WHO)

■ اتحادیه اروپا و سازمان همکاری توسعه اقتصادی

■ سازمان موسسات غیر دولتی (NGO)

ایران و بانک بین المللی ترمیم و توسعه

کشور ایران از جمله ۴۴ کشوری بود که در کنفرانس برتن وودز شرکت داشت ، از این رو می توان عنوان کرد که یکی از موسسین بانک بین المللی ترمیم و توسعه است. قانون مصوب مجلس شورای ملی در تاریخ ششم دی ماه ۱۳۲۴ اجازه عضویت ایران در بانک مذکور را صادر کرد. سهمیه یا حق عضویت ایران در تاریخ یاد شده یعنی در ابتدای تاسیس بانک بین المللی ترمیم و توسعه بیست و چهار میلیون دلار تعیین شد.

مقام جمهوری اسلامی ایران از نظر میزان سرمایه

در پایان سال مالی ۱۹۹۲ جمهوری اسلامی ایران از نظر میزان سرمایه در بین تمام کشورهای عضو بانک بین المللی ترمیم و توسعه (IBRD) در مقام شانزدهم قرار داشت. قابل ذکر است آنچه که دولت ایران بابت سهمیه خود به صورت طلا و ارز به بانک بین المللی ترمیم و توسعه پرداخت کرده است به بانک تعلق دارد نه به دولت ایران، بعلاوه ایران نمی تواند طلا و ارز پرداختی به بانک را جز پشتوانه اسکناس های منتشره خود به حساب آورد.

استقراض از بانک بین المللی ترمیم و توسعه

ایران برای اولین بار در زمان نخست وزیری دکتر مصدق از بانک بین المللی ترمیم و توسعه تقاضای کمک مالی کرد و لیکن نتیجه مساعدی حاصل نشد. نخستین وام دریافتی دولت ایران از بانک جهانی در تاریخ هشت خرداد ۱۳۳۸ یعنی پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۲۲ و سرنگونی دولت ملی دکتر مصدق به امضا رسید.

دولت ایران از سال ۱۳۳۸ تا سال ۱۳۵۷ یعنی تا قبل از انقلاب اسلامی از بانک جهانی حدود یک میلیارد دلار وام گرفته است که بخشی از آن در مراحل بازپرداخت می باشد. در همین حال تا آن زمان ایران دو فقره وام به میزان ۳۵۰ میلیون دلار با نرخ بهره ۸ درصد به بانک جهانی اعطا نموده بود ولیکن از سال ۱۹۷۷ تا سال ۱۹۹۰ روابط تسهیلاتی جدید بانک جهانی با ما برقرار نبوده است.

بانک بین المللی ترمیم و توسعه از کل پروژه های مصوب در سال مالی ۱۹۹۲ در قالب دو پروژه به مبلغ یکصد و سی و چهار (۱۳۴) میلیون دلار به جمهوری اسلامی ایران کمک کرده است.

موسسه بین المللی ترمیم و توسعه (IDA)

در آستانه سال ۱۹۶۰ کشورهای غربی جهان درگیر بحران اقتصادی عمیقی شده بودند. از آنجا که کشورهای جهان به مانند زنجیری بهم متصل هستند بحران مذکور به سایر کشورها به ویژه کشورهای تحت سلطه غرب انتقال یافت در نتیجه اوضاع اقتصادی کشورهای در حال توسعه وخیم تر گردید. سطح فقر و بدهی خارجی در این کشورها افزایش یافت.

هدف از تاسیس موسسات وابسته به بانک جهانی

کشورهای پیشرفته و صنعتی بر آن شدند که حداقل برای حفظ موقعیت و منافع خودشان چاره ای بیاندیشند. در این چاره جویی کشورهای پیشرفته تصمیم گرفتند تا از طریق بانک بین المللی ترمیم و توسعه (بانک جهانی) تسهیلات جدیدی به منظور کمک به کشورهای فقیر در اختیار آن ها قرار دهند. از این رو در سپتامبر سال ۱۹۶۰ اقدام به تاسیس موسسه ای وابسته به بانک جهانی به نام موسسه بین المللی توسعه (IDA) نمودند.

اهداف موسسه بین المللی توسعه

مطابق ماده اول اساسنامه (IDA) بین المللی اهداف موسسه عبارتند از:

- افزایش تولید و بهره وری اقتصادی کشور های در حال توسعه و فقیر
- بالا بردن سطح زندگی مردم کشورهای در حال توسعه فقیر
- اعطای وام ها و تسهیلات مالی با شرایط آسانتر از وام های معمولی و تسهیلات بانک بین المللی ترمیم و توسعه ، به گونه ای که بر تراز پرداخت های کشور مورد نظر فشار کمتری وارد شود.

سازمان و تشکیلات موسسه بین المللی توسعه

موسسه بین المللی ترمیم و توسعه (IDA) از نظر قانونی مستقل از بانک بین المللی ترمیم و توسعه (IBRD) است و لیکن از همان سازمان و تشکیلات بانک استفاده می کند.

عضویت

بطور کلی موسسه بین المللی توسعه دارای دو گروه عضو است. یک گروه از اعضای کشورهای ثروتمند هستند که گروه اول نامیده می شوند و در واقع آن ها تامین کننده سرمایه موسسه می باشند. گروه دیگر اعضای کشورهای در حال توسعه و توسعه نیافته هستند که گروه دوم نامیده می شوند. این موسسه هنگام تاسیس دارای هفتاد عضو بود.

عضویت در موسسه بین المللی ترمیم و توسعه (IDA) برای همه اعضای بانک بین المللی ترمیم (IBRD) و توسعه آزاد است و اصولاً کشورهای عضو موسسه می بایست عضو بانک ترمیم و توسعه بانک جهانی باشند.

هم اکنون تعداد اعضا به یکصد و چهل و هشت عضو رسیده است.

ارکان موسسه بین المللی توسعه

ارکان موسسه توسعه به مانند بانک بین المللی ترمیم و توسعه عبارتند از هیات نمایندگان، هیات مدیره و رئیس موسسه و کارکنان است. تمامی رکنهای نام برده عموماً متشکل از همان افرادی هستند که رکن مربوطه در بانک را تشکیل می دهند و دارای همان وظایف و اختیارات ذکر شده هستند.

اجلاس هیات نمایندگان موسسه بین المللی توسعه معمولاً سالی یکبار و همزمان با اجلاس بانک بین المللی ترمیم و توسعه تشکیل می شود. جلسه هیات نمایندگان موسسه در صورتی رسمیت می یابد که نمایندگان شرکت کننده دو سوم آرا را داشته باشند.

آرا و سرمایه

تعداد آرای اعضای موسسه بین المللی توسعه (IDA) با تعداد آرای اعضا در بانک جهانی متفاوت است. کلیه اعضا موسسه دارای دو نوع رای به نام های رای اولیه و رای ثانویه هستند. همه اعضا پانصد (۵۰۰) رای اولیه دارند و لیکن به ازای هر ۵۰۰۰ دلار سهمیه دارای یک رای ثانویه می باشند.

منابع مالی موسسه بین المللی توسعه

موسسه بین المللی توسعه (IDA) از منابع زیر برای تامین مالی خود استفاده می کند:

- سهمیه کشورهای عضو و در صورت لزوم افزایش آن
- افزایش سهمیه کشورهای ثروتمند عضو موسسه
- کمک های اضافی بعضی از کشورها برای تقویت بنیه مالی موسسه علاوه بر تعهدشان به موسسه کمک می کند.
- کمک های مالی بانک بین المللی ترمیم و توسعه
- درآمد خالص موسسه از عملیات وام دهی
- درآمد خالص حاصل از انتشار و فروش اوراق قرضه بدون بهره به کشورهای ثروتمند

وام دهی موسسه

امکانات و وام دهی موسسه بین المللی توسعه به کشورهای با درآمد پایین اختصاص دارد. به همین جهت وام هایی که موسسه بین المللی توسعه اعطا می کند بدون بهره است و فقط موسسه بابت انجام کارهای اداری و جبران هزینه اداری مربوطه بین هفتاد و پنج صدم تا یک در صد (۷۵/۰ تا ۱) کارمزد دریافت می کند.

شرایط وام های موسسه بین المللی توسعه

وام های موسسه بین المللی توسعه به طرح هایی تعلق می گیرد که از نظر اقتصادی، فنی ، مالی و مدیریتی در قالب و چهارچوب مورد قبول موسسه باشد و بر تراز پرداخت های کشورهای وام گیرنده فشاری وارد نیارد.

ایران و موسسه بین المللی توسعه

در ۲۱ خرداد ۱۳۳۹ قانون عضویت ایران در موسسه بین المللی توسعه (IDA) به تصویب دو مجلس رسید. سهمیه ایران در موسسه مذکور چهار و پنجاه و چهار صدم (۴/۵۴) میلیون دلار تعیین شده که بر طبق اساسنامه می باسیت ده درصد (۱۰٪) به طلا یا ارز و نود (۹۰٪) به ریال پرداخت می گردید.

نگاه کلی به بانک جهانی

به طور کلی سیاست ها و تصمیم گیری بانک جهانی به مانند صندوق بین المللی پول تحت نفوذ مقاصد اقتصادی و سیاسی پنج کشور بزرگ صنعتی دنیا یعنی آمریکا، ژاپن، انگلیس، آلمان و فرانسه است.

نقش بانک جهانی در کشورهای در حال توسعه در آینده

در زمینه نقش بانک جهانی در کشورهای در حال توسعه در آینده نظرات متفاوت و متضادی وجود دارد. برخی معتقدند سیاست ها و پژوهش های بانک جهانی نتایج مناسب و مفیدی در زمینه پیشبرد و توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه به بار نیاورده است و برخی نیز به نقش مفید بانک جهانی در کشورهای مذکور معتقدند.

آنچه مسلم است این است که در عدم موفقیت یا عدم توسعه کشورهای در حال توسعه عوامل دیگری نیز موثر بوده اند ، اهم این عوامل عبارتند از:

- اغلب کشورهای در حال توسعه تک محصولی هستند.
- کاهش قدرت خرید کشورهای در حال توسعه
- بالا بودن نرخ رشد جمعیت در کشورهای در حال توسعه
- کاهش دسترسی به بازار های مالی جهانی به دلیل بحران بدهی های جهان
- محدودیت سرمایه گذاری خارجی به دلیل اثر منفی عوامل برون زا و مختل کننده بر نرخ رشد و اشتغال این کشورها
- عدم وجود استراتژی توسعه خاص در این کشور ها
- مغشوش بودن سیاست های داخلی

چارچوب فعالیت مالی و نقش آتی بانک جهانی

بانک جهانی باید در چارچوب فعالیت های مالی و نقش آتی خود در دهه ۱۹۹۰ نکات مهم زیر را مد نظر قرار دهد:

- ایجاد تعادل و توازن بین سرمایه گذاری های عمرانی و بنیادی از یک سو و منابع مالی مربوط به برنامه تعدیل اقتصادی در کشورهای عضو که اکثر آنها را کشورهای در حال توسعه تشکیل می دهد.
- اثرات ناشی از عوامل برنامه تعدیل اقتصادی بر روابط بانک و کشور وام گیرنده.
- چگونگی همکاری صندوق بین المللی پول و بانک جهانی به ویژه در زمانی که اجرای برنامه تعدیل اقتصادی سهم عمده ای را در برنامه های کلی مربوط به رشد وام گیرنده را تشکیل می دهد.
- تاکید بر اهمیت نقش بانک در کمک به طرح های عمرانی و احرائی و ادامه قوی تر این نقش در آینده و تامین مالی سرمایه گذاری های بلند مدت و کمک به توسعه بنیادی کشورهای عضو و افزایش تامین مالی نیازهای کوتاه مدت.
- قرار دادن اساس عملیات مالی بانک در سالهای آتی در زمینه سرمایه گذاری و کمک هرچه بیشتر به کشورهای فقیر

شرکت مالی بین المللی (IFC)

شرکت مالی بین المللی در سال ۱۹۵۶ تاسیس شد. این شرکت یکی از موسسات وابسته به گروه بانک جهانی است. هدف اصلی از تاسیس شرکت همان توسعه و پیشرفت اقتصادی کشورهای در حال توسعه بوده است.

سازمان و تشکیلات

صرف نظر از مساله اعضا و چگونگی به عضویت درآمدن کشورهای مختلف در شرکت مالی بین المللی که بدان ها پرداخت خواهد شد، مدیریت و اداره شرکت مذکور به عهده مدیریت و تشکیلات بانک جهانی است. شرکت مالی بین المللی برای انجام امور اجرایی و سایر خدمات از بانک دستور می گیرد و محل آن همان محل اصلی بانک جهانی است.

عضویت و حق رای

برای اینکه کشوری در یک شرکت مالی بین المللی (IFC) عضو شود، شرط لازمی وجود دارد و آن شرط لازم، عضویت در بانک جهانی است. تعداد اعضای شرکت مالی بین المللی در ابتدای تاسیس پنجاه و شش (۵۶) کشور بود و از آن پس به بعد تعداد اعضا افزایش داشته است. شرکت مذکور در ابتدای سال ۱۹۸۹ میلادی دارای یکصد و سی و چهار (۱۳۴) عضو بود یکصد و چهارده تایی (۱۱۴) آن در زمره کشورهای در حال توسعه بودند. تعداد اعضا تا پایان سال مالی ۱۹۹۲ به یکصد و چهل و هفت (۱۴۷) کشور رسید. یا تحقق عضویت سه کشور دیگر هم اکنون این شرکت دارای یکصد و پنجاه (۱۵۰) عضو می باشد.

حق رای

هر کشور عضو دویست و پنجاه (۲۵۰) رای اولیه دارد و به ازای هر سهم اضافی، یک رای خواهد داشت. تمامی تصمیمات شرکت مالی بین المللی (IFC) به غیر از برخی موارد مشخص در صورتی قابل اجرا است که اکثریت آرا به دست آمده باشد.

ارکان شرکت

شرکت مالی بین المللی دارای یک هیئت نمایندگان و رئیس آن ، یک هیئت مدیره یک رئیس هیئت مدیره و تعدادی کارمند است.

هیئت نمایندگان

هیئت نمایندگان متشکل از نماینده و نماینده علی البدل کشورهای عضو است. این نمایندگان ، همان نمایندگان مربوط در بانک جهانی هستند. هیئت نمایندگان بالاترین مرجع تصمیم گیری در شرکت مالی بین المللی است و می تواند اختیارات خود را به جز موارد زیر به هیئت مدیره واگذار کند:

- پذیرش عضو جدید و تعیین شرایط آن
- تغییر سرمایه شرکت (افزایش یا کاهش)
- تفسیر مواد اساسنامه شرکت
- همکاری با دیگر سازمان های بین المللی
- تقسیم سود سالانه
- توقف فعالیت و تقسیم دارائیهای شرکت

هیئت مدیره

هیئت مدیره شرکت مالی بین المللی را همان اعضای هیئت مدیر بانک جهانی تشکیل می دهند. رئیس بانک جهانی، رئیس هیئت مدیره شرکت مالی بین المللی هم می باشد و لیکن حق رای ندارد مگر اینکه آرای مخالف و موافق برابر شوند.

رئیس کل

رئیس کل شرکت مالی بین المللی عهده دار امور جاری و روزانه شرکت است. این شخص به پیشنهاد رئیس هیئت مدیره و توسط اعضای آن انتخاب می شود. رئیس کل شرکت در جلسات هیئت مدیره شرکت می کند ولی حق رای ندارد.

کارکنان

کارکنان شرکت مالی بین المللی از ملیتهای مختلف هستند که بیشتر آنها در سطح کارشناس و کارشناس ارشد می باشند.

فعالیت های شرکت مالی بین المللی

چگونگی فعالیت، حدود اختیارات در تقسیم مسئولیت ها در شرکت مالی بین المللی در قالب یک اساسنامه به تصویب کشورهای عضو رسیده است. به طور کلی فعالیت های شرکت در دو زمینه مالی و خدمات مشاوره ای است. در فعالیت های مالی در جهت تجهیز بیشتر جریان منابع مالی بخش خصوصی، مشارکت در ریسک های موجود در سرمایه گذاری در ممالک در حال توسعه و در تامین هزینه های امکان سنجی طرح ها گام برمی دارد.

هدف آژانس تضمین سرمایه گذاری چند جانبه

هدف از تاسیس آژانس سرمایه گذاری چند جانبه (MIGA)، همکاری با کشورهای توسعه یافته و سرمایه گذاران بالقوه برای تقویت و تشویق جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی به سوی کشورهای در حال توسعه عضو به منظور انجام طرح های مولد در این کشورها بوده است. برای رسیدن به این هدف و رفع موانع موجود در این راه آژانس مذکور به دو طریق عمل می کند:

- تضمین سرمایه گذاری
- ارائه خدمات مشاوره ای به کشورهای در حال توسعه به منظور جلب سرمایه گذاری خارجی.

سازمان و تشکیلات

عضویت: آژانس تضمین سرمایه گذاری چند جانبه (MIGA) دارای دو گروه عضو است. یک گروه متشکل از کشورهای توسعه یافته است که صدور سرمایه ها عمدتاً به توسط اعضای این گروه صورت می گیرد، و گروه دیگر متشکل از کشورهای در حال توسعه است.

سهامیه: سهمیه تعداد سهام هر عضو بر اساس معیارهایی توسط هیئت نمایندگان تعیین می شود، با این حال نباید سهمیه هر عضو کمتر از پنجاه سهم یا پانصد هزار (۵۰۰۰۰۰) حق برداشت مخصوص (SDR) باشد و باید متناسب با قدرت اقتصادی آنها باشد.

سیستم رای گیری: در آژانس تضمین سرمایه گذاری چند جانبه (MIGA) هر عضو یکصد و هفتاد و هفت (۱۷۷) رای به علاوه یک رای به ازای هر سهم از سهام خود دارد.

ارکان: آژانس تضمین سرمایه گذاری چند جانبه (MIGA) مانند هر سازمان و شرکتی دارای ارکانی است. ارکان این آژانس عبارت از هیئت مدیره رئیس و کارکنان است.